

**Justiitsministri 30. novembri 2000. a määruse nr 72 „Vangla sisekorraeeskiri“ muutmise
määruse eelnõu seletuskiri**

1. Sissejuhatus

Määruse eelnõu muudatused on seotud vahistatute kambrite avamisega, mis võimaldab vahistatutel edaspidi liikuda väljaspool kambrit vangla kodukorras sätestatud aegadel. 1. oktoobril 2024. aastal jõustuvate vangistusseaduse (VangS) muudatuste tulemusena ei tule vanglal hoida vahistatut ööpäev läbi lukustatud kambris, mistõttu viiakse vangla sisekorraeeskirja sätteid vastavusse kehtima hakkava praktikaga. Vahistatute õigus liikuda väljaspool kambrit toob endaga kaasa vajaduse muuta sätteid, mis on seotud helistamise korraga. Samuti täpsustatakse kokkusaaja läbiotsimise korda juhul, kui kokkusaamine on lõppenud ja kokkusaaja lahkub vanglast. Lisaks on määruse eelnõu muudatused tingitud 1. juulil 2024 jõustuvatest vangistusseaduse §-de 49–53 (Riigikogu XIV koosseisu 699 SE) muudatustest, mille kohaselt hakkab tervishoiuteenuse osutamist vanglas korraldama Sotsiaalministeerium koostöös Tervisekassaga. Vanglates hakkab tegutsema eraldi tervishoiuteenuse osutaja, kellel on leping Tervisekassaga. Sellest tulenevalt tehakse kehtivas määruses vajalikud muudatused.

Määrusega muudetakse justiitsministri 30. novembri 2000. a määruse nr 72 „Vangla sisekorraeeskiri“ redaktsiooni avaldamismärkega RT I, 28.03.2024, 2.

Määruse eelnõu ja seletuskirja on koostanud vanglate osakonna karistuse täideviimise talituse nõunik Helina Kasvandik (helina.kasvandik@just.ee; 5817 5494) ja vanglate osakonna taasühiskonnastamise talituse nõunik Greete Jalast (greete.jalast@just.ee; 5884 3617). Määruse eelnõu ja seletuskirja on keeleliselt toimetanud õiguspoliitika osakonna õigusloome korralduse talituse toimetaja Mari Koik (mari.koik@just.ee).

2. Eelnõu sisu ja võrdlev analüüs

Määrus koosneb kahest paragrahvist.

Määruse paragrahv 1 sisaldab muudatusi, mis on seotud vahistatute kambrite avamisega, helistamise ja läbiotsimise korra täpsustamisega ning vangla tervishoiuteenuse osutaja muutumisega.

Eelnõu § 2 sätestab määruse jõustumise.

Eelnõu § 1 punktid 1, 3, 4, 8, 9 ja 12 on seotud vahistatu õigusega viibida vangla kodukorras sätestatud aegadel väljaspool kambrit. Kui varem pidid vangistusseaduse kohaselt vanglad võtma kõik meetmed, et välistada eri kambritesse paigutatud vahistatute omavaheline sidepidamine, siis alates 2024. aasta 1. oktoobrist ei tule suhtlust piirata mitte automaatselt, vaid üksnes juhul, kui selleks on olemas vastav määrus. Vahistatute suhtluse piiramisel arvestatakse edaspidi konkreetse inimese vahi alla võtmise põhjust, läbiviidava kriminaalmenetluse asjaolusid ja kulgu ning tegelikku vajadust piirata vahistatu suhtlemist teiste vahistatute ja kinnipeetavatega. Ühtlasi kaotatakse määruse muudatusega nõue, et vangistusseaduse § 14 lõikes 4 nimetatud vastuvõtuosakonnas viibimise ajal ei ole kinnipeetaval liikumisõigust vangla sisekorraeeskirja § 8 lõikes 1 sätestatud ulatuses. Vajalikud andmed kinnipeetava paigutamise otsuse tegemiseks ning individuaalse täitmiskava koostamiseks on võimalik koguda ka juhul, kui kinnipeetavatele tagatakse neli tundi vaba aega. Siiski on tervisest tulenevatel põhjustel võimalik vahistatu vajaduse korral paigutada teistest eraldi, kuniks on tuvastatud konkreetne terviseprobleem, ravi ning edasine paigutamine.

Kuna vahistatud saavad edaspidi oma osakonna piires vabalt liikuda ning teiste vahistatutega kokkupuude on vältimatu, ei ole asjakohane praegu kehtiv piirang, mis keelab vahistatute kambrite ustele paigutada kambris viibiva vahistatu nime. Määruse muudatuse tulemusena ning vanglaametnike töökorralduse lihtsustamiseks paigutatakse edaspidi kambri uksele seal viibiva vahistatu nimi.

Kuna vahistatutele tagatakse kindlatel aegadel vaba liikumine oma osakonna piires, on mõttekas võimaldada neil helistada avatud osakonnas olemise ajal ilma taotlust esitamata. Varasem regulatsioon, mille kohaselt võimaldati vahistatule helistamine üksnes taotluse alusel, muudetakse sarnaseks kinnipeetavatele kehtestatud korraga. Taotlus helistamiseks tuleb esitada üksnes ajal, kui isikule ei tagata vabalt liikumise võimalust või ta soovib helistada VangS § 28 lõikes 3 nimetatud isikutele või asutustele kodukorras ettenähtud telefoni kasutamise ajast erineval ajal. Kuna vanglad võimaldavad kodukorras sätestatud ajast erineval ajal helistamist VangS § 28 lõikes 3 nimetatud isikutele ja asutustele, peab vahistatu märkima taotluses muu hulgas isiku või asutuse nime/nimetuse, kellele ta helistada soovib. Vangla peab endiselt tagama helistamise korralduse selliselt, et oleks välistatud selliste vahistatute omavaheline sidepidamine ja kokkusaamine, kelle kohta prokuratuur või kohus on teinud täieliku eraldamise määruse.

Eelnõu § 1 punktiga 2 täiendatakse § 7 lõikega 2¹. Määruse täiendamine on seotud sellega, et 4. peatükk tunnistatakse kehtetuks, mis tähendab, et tunnistatakse kehtetuks ka § 9 lõige 4. Nimetatud säte tuuakse §-i 7, kuna sätte sisu on oluline rasedatele ja kuni 3-aastast last kasvatavatele kinnipeetavatele ruumi/kambri sisustamisel.

Eelnõu § 1 punktiga 5 tunnistatakse kehtetuks kehtiva määruse 4. peatükk. Peatükk tunnistatakse kehtetuks, kuna 1. juulil 2024 jõustuvate vangistusseaduse §-de 49–53 muudatustega (Riigikogu XIV koosseisu 699 SE) hakkab tervishoiuteenuse osutamist vanglas korraldama Sotsiaalministeerium koostöös Tervisekassaga. Seega alates 1. juulist 2024 Justiitsministeerium ja vanglad tervishoiuteenuste osutamisega enam ei tegele, vaid tagavad vajalikud tingimused, et tervishoiuasutused saaksid osutada kinnipeetavatele tervishoiuteenuseid vanglas kohapeal ning vajaduse korral ka väljaspool vanglat.

Kehtiva määruse 4. peatüki §-s 9 sätestatu täpsustatuna hakkab sisalduma Sotsiaalministeeriumi poolt koostatud Vabariigi Valitsuse määruks „Vanglas kinni peetavate isikute tervishoiuteenuste osutamine“, mis sätestab vanglas kinni peetavale isikule riigieelarveliste võimaluste piires rahastatavate tervishoiuteenuste osutamise tingimused ja korra nii vanglas kui ka väljaspool vanglat. Vabariigi Valitsuse määrus on vastu võetud ning jõustub 1. juulil 2024. a.

Samuti muutub kehtetuks kehtiva määruse § 9¹, mis sätestab tervisekaardiga seonduva. Seda seetõttu, et tervishoiuteenuse osutajad peavad tervisekaarti pidama nii, nagu nimetatud paragrahvi lõikest 1 tuleneb, ehk tervishoiuteenuste korraldamise seaduse § 42 lõike 2 alusel. Säte kirjutati vangla sisekorraeeskirja, et oleks võimalik väljastada vabanevale kinnipeetavale paberil tervisekaarti, kuna vangla süsteem ei olnud liidestatud süsteemiga, mida VangSi muudatuste tulemusel hakkavad alates 1. juulist 2024. a kasutama tervishoiuteenuse osutajad. Seega tuginedes jõustuvatele VangS-i muudatustele on vangla sisekorraeeskirja see säte kaotanud mõtte ning alus tervisekaardi pidamiseks tuleb tervishoiuteenuse osutajale tervishoiuteenuste korraldamise seadusest.

Eelnõu § 1 punktiga 6 tunnistatakse kehtetuks säte, mis reguleerib konkreetsete gruppide söömist kambriks. Kuna määruse § 10 lõike 4 esimene lause annab direktorile õiguse kehtestada kindel söömise kord normaalse tööritmi tagamiseks pideva töötükliga objektidel, ei ole vaja sätestada söömise korda teistes vangla piirkondades. Kõik kinnipeetavad söövad tavapäraselt kambriks, mistõttu ei vasta määruks sätestatud olukord tegelikkusele.

Eelnõu § 1 punktiga 7 täpsustatakse vanglasse tulnud kokkusaajate läbiotsimise korda. Kui kokkusaaja lahkub pärast kokkusaamist vanglast, ei ole tema läbiotsimine vajalik. Vangla võib külastusele tulnud kokkusaaja pärast kokkusaamist läbi otsida üksnes juhul, kui selleks on olemas põhjendatud vajadus.

Eelnõu § 1 punktiga 10 luuakse kinnipeetavatele võimalus esitada edaspidi andmeid isikute kohta, kellele soovitakse vangistuse jooksul helistada, lisaks kirjalikule vormile ka elektrooniliselt. Kuna kinnipeetavad kasutavad võimalust saata vangiportaali kaudu vanglale kirju ja teavitusi elektrooniliselt, on põhjendatud ka nimetatud andmete elektrooniline edastamine. Vangla täidab andmete kogumisega VangS § 29 lõikes 2¹ sätestatud kohustust kontrollida, kellega kinnipeetav

telefoni teel suhtleb. Nimetatud andmed kantakse vangistusseaduse § 5³ lg 1 punkti 10 alusel vangiregistrisse sarnaselt paberil esitatud andmetega ning uusi andmeid kinnipeetavatelt ei küsita.

Eelnõu § 1 punktiga 11 täiendatakse määrust võimalusega tutvuda süüdistuskokkuvõtte, kohtumääruse või kohtuotsuse koopiaga elektrooniliselt. Kuna kinnipeetavad kasutavad e-toimiku süsteemi menetlustega seotud dokumentidega tutvumiseks, ei ole vajalik väljastada süüdistuskokkuvõtte, kohtumääruse või kohtuotsuse koopia allkirja vastu kinnipeetavale.

Eelnõu § 1 punktiga 13 tunnistatakse kehtetuks säte, mille järgi võib vahistatu isikuarvet kasutada kogu seal oleva summa ulatuses. Vangistusseaduse § 93 lõige 2 sätestab isikuarve jaotumise vahistatu puhul ning muudatusega viiakse määrus kooskõlla seadusega. Vangla sisekorraeeskirja 11. peatükis sätestatud kohaldatakse ka vahistatutele.

Eelnõu § 2 sätestab määruse jõustumise.

3. Eelnõu vastavus Euroopa Liidu õigusele

Määrusel ei ole vahetut puutumust Euroopa Liidu õigusega.

4. Määruse mõjud

Määrusega laiendatakse vahistatu väljapoole kambrit liikumise õigust, täpsustatakse helistamise korda ning sätestatakse täpsemalt kokkusaaja läbiotsimise kord. Kuna alates 1. juulist 2024 korraldab tervishoiuteenuse osutamist vanglas Sotsiaalministeerium koostöös Tervisekassaga, tehakse määruks selleks vajalikud muudatused.

Sihtrühm

1. Määrus avaldab mõju kinnipeetavatele ja vahistatutele.
2. Määrus avaldab mõju Tartu, Viru ja Tallinna vanglale, kuna muudatustega võib kaasneda vangla tööprotsesside muutmise vajadus.
3. Muudatused avaldavad mõju kinnipeetavate lähedastele, kes käivad kokkusaamistel.

Kaasnev mõju

1) Mõju vahistatutele ja kinnipeetavatele

03.03.2024 seisuga viibib vanglates 1805 kinnipeetavat, kellest 311 isikut on vahistatu staatuses. Määrus mõjutab valdavalt osa vahistatutest ning neid kinnipeetavaid, kes soovivad oma helistamiseks määratud kontakte edastada vangiportaali kaudu. Määruse muudatused avaldavad vahistatutele eelduslikult positiivset mõju, kuna võimaldavad neil oma osakonna piires vabamalt liikuda ning helistada ilma taotlust esitamata. Kambris viibimise kohustuse kaotamine võimaldab vahistatutel tegeleda rohkem sihipäraste vaba aja veetmise tegevustega ning suhelda teiste isikutega. Määruse muudatused ei põhjusta olukorda, kus kinnipeetavad peavad oma käitumist muutma. Vahistatute isikuarve sätte muudatusel ei ole mõju, kuna juba varem pidi lähtuma seaduses sätestatud jaotusest.

Kuigi määruse muudatused on püsivad, on nendega kohanemise vajadus ajutine ning vahistatud ja kinnipeetavad harjuvad uue olukorraga. Ebasoovitava mõju kaasnemise risk on väike, kuna negatiivse mõju kaasnemist ei ole ette näha. Muudatuste mõju saab pidada positiivseks.

Määruse 4. peatükiga seonduvad muudatused on seotud vahistatute ja kinnipeetavatega, kellele osutatakse vanglas tervishoiuteenust. Määruks tehtavate muudatuste mõjul ei muutu

tervishoiuteenuse kvaliteet ega osutamise sagedus ning enamikku tervishoiuteenuseid osutatakse jätkuvalt vangla territooriumil. Loodav Vabariigi Valitsuse määrus „Vanglas kinni peetavate isikute tervishoiuteenuste osutamine“ sätestab vanglas kinni peetavale isikule riigieelarveliste võimaluste piires rahastatavate nii vanglas kui ka väljaspool vanglat osutatavate tervishoiuteenuste osutamise tingimused ja korra. Mõju kinnipeetavale seoses muudatusega puudub, kuna kinnipeetava jaoks ei muutu midagi. Kinnipeetav saab oma tervisekaardi kohta andmed ka alates 1. juulist tervishoiuteenuse osutaja käest, nii nagu praegu.

Kokkuvõttes ei ole mõju kinnipeetavatele ega vahistatutele oluline.

2) Mõju vanglatele

Muudatusega kaasnev mõjutab kõiki kolme Eestis asuvat vanglat. Määruse jõustumise järel tuleb vanglatel üle vaadata parajasti toimivad tööprotsessid vahistatute ning vastuvõtuosakondades. Kuna määrusega kehtestatakse uus kord vahistatute ja vastuvõtuosakonnas viibivate kinnipeetavate liikumise võimalustele, peavad vanglaametnikud muutustega kohanema ning viima ellu protsessid, mis aitavad kõige tõhusamalt määruses sätestatud nõudeid täita. Kuna vahistatutega ning vastuvõtuosakonnas viibivate kinnipeetavatega tegelevad vanglates konkreetset ametnikud, ei mõjuta muudatus kõiki vangla teenistujaid.

Kokkusaaja läbiotsimise korra täpsustus, mille kohaselt tuleb vanglast lahkuv kokkusaaja läbi otsida üksnes põhjendatud kahtluse korral, aitab säästa ametnike aega, kuna üleliigseid toiminguid ei pea enam tegema.

Kuigi vanglatel tuleb muudatuste jõustumise järel üle vaadata vahistatutega ning vastuvõtuosakondades viibivate kinnipeetavatega seonduvad tööprotsessid, avaldab see ametnikele mõju ajutiselt. Vanglateenistujale avaldavad määruse muudatused mõju üksnes siis, kui ta töötab vahistatule mõeldud või vastuvõtuosakonnas või on seotud konkreetse tööülesande täitmisega, nt kokkusaaja läbiotsimisega. Ebasoovitava mõju kaasnemise risk on väike, kuna negatiivse mõju kaasnemist ametnikele ei ole ette näha.

Määruse muudatus, millega tunnistatakse kehtetuks 4. peatükk, vanglatele mõju ei avalda, kuna VangS-i §-d 49–53, mis reguleerivad tervishoiuteenuse osutamist vanglas, jõustuvad 1. juulil 2024 ning vanglad, sh vangla tervishoiutöötajad, on muudatustest teadlikud. Määruse muudatuste mõju vangla tervishoiutöötajatele ei ole oluline, kuna tervishoiuteenuse osutamist hakkab reguleerima loodav Vabariigi Valitsuse määrus. Tervishoiutöötajad hakkavad väljastama tervisekaarti kinnipeetavatele samamoodi, nagu nad seda teevad praegu. Muutub vaid infosüsteem, mille vahendusel saab tervisekaarti kinnipeetavale väljastada. Seega praegune vanglas kasutusel olev tervishoiu infosüsteem asendub tervishoiuteenuse osutaja infosüsteemiga. Seega ei ole määruse 4. peatüki muudatuste mõju vanglatele, sh vanglas töötavatele tervishoiutöötajatele, oluline.

Kokkuvõttes ei ole mõju vanglatele oluline.

3) Mõju kinnipeetava lähedastele

Muudatused mõjutavad üksnes neid lähedasi isikuid, kes käivad kokkusaamistel.

Kuivõrd kokkusaajaid ei otsita enam vanglast lahkudes ilma põhjendatud vajaduseta läbi, avaldab nimetatud muudatus eelduslikult lähedastele positiivset mõju. Muudatus ei eelda lähedastelt täiendavat kohanemist ega tegevusi ning puudutab üksnes neid lähedasi, kes kasutavad kokkusaamise võimalust. Ebasoovitava mõju kaasnemist ei ole ette näha, kuna määruse muudatus ei too kinnipeetavate lähedastele kaasa negatiivseid muutusi.

Kokkuvõttes ei ole mõju kinnipeetavate lähedastele oluline.

5. Määruse rakendamisega seotud tegevused, vajalikud kulud ja määruse rakendamise eeldatavad tulud

Määruse rakendamisega seotud kulusid ega tulusid ei ole.

6. Määruse jõustumine

Määruse punktid 1, 3, 4, 8, 9 ja 12 jõustuvad 2024. aasta 1. oktoobril. Nimetatud punktid jõustuvad üldisest korrast erinevalt, kuna on seotud vangistusseaduse muudatusega, mis jõustub 2024. aasta 1. oktoobril. Muus osas jõustub määrus üldises korras, kuna ei nõua täiendavaid tegevusi ega rakendamiseks üleminekuaega. Vanglad on määruse muudatustest teadlikud ning arvestanud tööprotsesside muutmise vajadusega, mis tekib määruse jõustumise järel.

7. Eelnõu koostöölastamine, huvirühmade kaasamine ja avalik konsultatsioon

Määruse eelnõu ei esitata eelnõude infosüsteemi (EIS) koostöölastamiseks, kuna määruses kavandatud muudatused puudutavad vaid vanglateenistust ega mõjuta teisi asutusi. Vanglad on määruse muudatustest teadlikud.